

Grosz, Masereel körében Derkovits egyenrangú művész, aki a mai Európa grafikában élő arcképén a legjellemzőbb vonást hozta meg: a Kelet-középeurópai parasztvalóság vonalát. (Hogy Derkovits milyen szorosán beletartozik a legnagyobb mai grafikusok sorába, kiadatlan ceruza és tollrajzainak száza bizonyítanak. Ezek nélkül természetesen a Derkovits életművéről alkotott kép hiányos.)

Fiatal, küzködő magyar képzőművészeink, ha arra a kérdésre keresnek feleletet, hogy mikép' lehetnének művészetükben magyarok, úgy, hogy a világhoz is szólhassanak, Derkovits életművében keressék a választ! (m. j.)

GAZDASÁGI KÉRDÉSEK

A KONJUNKTURA FORDULÓPONTJÁN

(Hogy a válságnak nincs vége; hogy csak látszatkonjunktura van, amely főleg terméketlen befektetéseken alapul; hogy ez a tevékenység magában hordja összeomlása csiráit — minderre különböző cikkeinkben itt már rámutattunk. De a „fellendülés“ most olyan fordulatot vett, hogy állításainkat nagytőkés oldalról igazolják. A nyersanyagoknak már februárban érintett viharos emelkedése borította gondba szerte a világon a nagytőkéseket, akik most meg akarnák állítani az égbenyülő „prosperity-t“, ezt a — ma már felismerten egészségtelen — fellendülést. Fordulóponton állunk. Míg néhány hónappal ezelőtt csak azt hallottuk, hogy a válságnak vége, addig ma a bekövetkezhető összeomlásról és ennek megátlásáról cikkeznek. Az olvasó elámulva kérdezhetné: honnan ez a hangulat? Hiszen továbbra is emelkedik a termelés, a világkereskedelem — ha lassan is — növekedik, az árak emelkednek, valamelyest csökken a munkanélküliség. Mi történt, hogy a polgári közgazdák nem tremélik többé a maradék munkanélküliség felszivódását és a válság megmaradt betegségcsiráinak kimulását a fellendülő termelésben?

Az állítólagos javulás országoként önellátásos alapon következett be. A gyógyíthatatlan betegség fennállását országoként más tünetek mutatják. Mielőtt azonban a jellemzőbb országokat sorba vennők, utajjunk újra a közös tényezőre, a nyersanyagok áremelkedésére.

Ez az emelkedés nemcsak az 1936 őszi pénzüértékelő országokban, hanem szerte az egész világon mutatkozik, legnagyobb mértékben a fémek árában. Így pl. egy év alatt megkétszereződött a réz, ólom és cink ára. Ennek az áremelkedésnek nagyobbik fele azokban a hetekben zajlott le, amelyek az 1500 millió fontsterlinges angol felfegyverkezés befejeztését követték. Az ok és okozat kapcsolata nyilvánvaló. Gondolkodó termelők, a nemzetközi fémkartellek fejei ezt az áremelkedést nem örömmel, hanem megdöbbenéssel fogadták, látva a távolabbi következményeket. A fegyverkezési keresletre számítva a nemzetközi spekuláció ez alkalommal nem valutában, hanem fémekben „dolgozik“. A fogyasztók pedig, későbbi áremelkedésre számítva, sietnek raktárra vásárolni. Sokan pedig, akik idáig otthon vagy safe-ben őrizték pénzüket, most a pénz értékállandóságában végleg csalódva, friss szerelemmel fordulnak a sokat ígérő fegyverkezési fémek felé. Így ma az egész világon újra felveszik a termelést olyan bányák, amelyek azelőtt bezártak, de a mai magas árak mellett újra kifizetődnek. De a nemzetközi kartellek előre látják, hogy az árak olyan magasságra fognak felküzni, hogy talán már

néhány hónapon belül katasztrofális visszaesésre kerülhet a sor.

A fémeknek, valamint más nyersanyagoknak ez a (fegyverkezési, pénzeértékelési és pszichológiai okokból kiváltott) megdrágulása először csak a félgyártmányokban, majd a készárak nagykereskedelmi áráiban érezteti hatását, végül a kiskereskedelmi árak emelkedésével a megélhetést fogja megdrágítani, ami újabb bérharcokat von majd maga után. Míg a látszatkonjunktúra során sikerült a tőkésrendnek valamelyes kedvező egyensúlyt létrehozni a bérek és árak viszonyában, addig ez a nyersanyagdrágulás az egyensúlyt megbontja. Magasabb árak, magasabb bérek végeleáthatatlan és emelkedő csigavonala bontakozik ki a tőkésrendet féltő gondolkodók előtt. Ez a már kezdődő jelenség infláció, ha lényegesen különbözik is a huszas évek inflációitól. Akkor a fedezetlen bankjegykibocsátást, a fizetési eszközöknek aranyfedezet nélküli derűre-borura való szaporítását értették infláció alatt. Ma más a helyzet, hiszen a fontosabb országok pénznemei arannyal bőségesen alátámasztottak. De kiderül, hogy ez az áremelkedés az árak és bérek olyan megpuffadását idézheti majd elő, amit végzetes hatásaiban nem lehet ellensúlyozni semmiféle pénzügyi rendszabállyal, aranytartálékkal, vagy kamatlábemeléssel. Gondolkodó tőkésék irtózáttal ismerik fel a marxi igazságot: a tőkésrend termelői kormányozhatatlanok. Mégis, a kormányok országonként más és más intézkedésekkel próbálják az inflációs jövőnek elejét venni.

Kormányintézkedések dolgában elől jár az USA, amely még emlékezik az 1929-es nagy összeomlásra, amit ugyancsak óriási áremelkedések előztek meg. Igaz, hogy ott még ma is növekszik a termelés és a profit is. Egyes iparágak már megközelítik a 29-es rekordot. De a világ tőkési és aranykészletei az ideges európai országokból egyre az USA-ba ömlenek, ami az USA-nak cseppet sem kellemes. Az odaömlő pénz „dolgozni akar”, invesztálni, termelést növelni, ami a konjunkturát veszélyezteti. A világ aranykészleteinek átáramlása pedig a pénzkibocsátási lehetőségeket növeli, amint a tőkék átáramlása a hitelnyitási lehetőségeket, illetve veszedelmeket. Az USA pénzügyi kormánya ezért nemrég elrendelte, hogy az amerikai bankok u. n. kötelező tartalékjaikat május 1-ig az eddiginek egyharmadával növeljék. Másszóval: a bankok kötelesek betétjeiknek az eddiginél nagyobb részét készpénzben és a jegybankoknál levő folyószámlán tartani. Ez a rendszabály csökkenti a kihitelezésre rendelkezésre álló bankbetéteket, a betétek jelentékeny része — a hitelinfláció és az ezt követő drágulás szempontjából tekintve — „sterilizálódott”. A bekövetkező pénzsűke pedig emelni fogja a kamatlábat, így hátráltatja a vállalkozásokat a kölcsönpénz drágasága révén. Más természetű sterilizáló hatása van az amerikai dollárkiegyenlítő alapnak. Ennek az aranymennységnek rendeltetése, hogy állandóan készletben álljon, ha az amerikai kormány a dollárnak nem kívánatos árfolyamingadozása esetén tőzsdei műveleteket akar vele végrehajtani. Ez az aranymennység ugyancsak sterilizál, olyan értelemben, hogy nem használható (elvileg) bankjegykibocsátás fedezetéül. Azonban ugy a betétek, mint az aranymennységek sterilizáló hatása illuzórikus mindaddig, míg az államháztartás deficittel dolgozik és amíg a deficités államháztartásból kiutalt vállalkozói hasznok növelik a betéteket és így hitelnyitási lehetőségeket teremtenek. Ezért Rooseveltt arra törekszik, hogy mihamarabb visszatérjen a kiegyenlített állami költségvetéshez. Nagy kérdés azonban, hogy tudja majd akkor a munkanélkülieknek ma közmunkákkal foglalkoztatott millióit elhelyezni. Ma is jó néhány millió van az USA-ban, nem utolsó sorban azért is, mert az USA kivitele ma

termelésének csak 6 százaléka, holott 29-ben és azelőtt 12-15 százalék volt. Egyébként Rooseveltnem szabályozza az árakat. Ősz óta nagy áremelkedési hullám borítja el az amerikai nagykereskedelmi kimutatásokat. Sztrájkok máris vannak, de csak akkor kezdődnek el valójában, ha az áremelkedés átterjed majd a kiskereskedelmi árakra is. Egyes vállalatok emelték a béreket sztrájkok nélkül is. A béremelések következtében kilátás van újabb munkásmegtakarító gépek bevezetésére. Ennek kettős következménye volna: először a munkanélküliség megnövekedése, másodsorban újabb beruházások a gyárparban, ami új konjunkturanövekedést és így további áremelkedést jelent. Egyesek az egészségtelen áremelkedés ellen, mint egyetlen orvosságot a dollár újra való felértékelését ajánlják. Micsoda groteszk helyzet! Alig félévvel az őszi „pénzösszehangolás“ után máris változtatni akarnak rajta.

De változtatni akar rajta egy másik ország néhány közgazdásza is. A „boldog“ Svédország, amelynek gazdasági viszonyait januárban ismertettük, évek óta szilárd tagja a „sterling-clubnak“. Annál nagyobb pánikot idézett elő a devizatőzsdén *Gabrielsson* autógyáros februári nyilatkozata, amely szerint a sv. koronát fel kell értékelni. Miután éveken át dult a harc a nyugati aranyvaluták leértékelése körül, most egyszerre — felértékelésről esik szó, ha egyelőre csak mint lehetőségről, Amerikában és Svédországban. A svéd helyzethez nagyon hasonlít a norvég és finn gazdasági helyzet. Svédországban utóbbi időben az árak mennek a magasba. Ennek oka egyrészt a világpiac áremelkedése, így az erős gazdasági kapcsolatokat tartó Anglia belső árszínvonalának emelkedése, másrészt azonban a svéd konjunktura ténye maga. A külföldre történő, nagyjában hadi természetű szállítások miatt az ország uszlik a tőkében, a vállalatok a haszonból finanszírozzák magukat. Ez a nagy pénzbőség egyenesen végzetes, mert az árak emelkedésével, vagyis a pénz elértéktelenedésével jár. Nemcsak a tőzsdei árnívót emelte a tökébőség az 1933-as kétszeresére, hanem emelkedik a kenyér, vaj, zsir, cukor, margarin, hus, stb. ára is. A bérek szintén emelkednek valamelyest. A kiviteltre kerülő áruk 26 százaléka, a behozott áruk 11 százaléka áremelkedést mutattak rövid idő alatt. A svéd jegybank helyzete nemkívánatosan kedvező: 180 százaléka a bankjegyek arany- és devizafedezete. (1931 óta ezek a tartalékok megötszöröződtek.) Ekkora aranyfedezet már nem jó, amint ennyi fölös tőke sem jó: emelkednek az árak a nagy tökébőség következményeként. Pénzügyi rendszabályokkal ez ellen bajosan lehet valamit tenni, hiszen a jegybank kamatlábemelésé hatástalan volna, mert a vállalatoknak nincs szükségük hitelre. Az árakat a kínálat és kereslet egyensúlybahozatala révén csökkenteni, szóval az eddiginél többet termelni azért nem lehet, mert ehhez nincs elég nyersanyag és munka. Ilyen körülmények között *Gabrielsson* ismertetett kívánságának célja a svéd korona belső vásárlóértékének megnövelése. Természetesen, a kijelentés következményeként mindenki sietett eladni idegen devizáját svéd koronáért, a jegybanknak használhatatlan devizatartalékjai megnövekedtek. Hogy az árak inflációszerű emelkedését meggátolják, úgy látszik, nem lesz más mód, mint a korona felértékelése, ámbár jelenleg erről a szociáldemokraták hallani sem akarnak, ezek inkább a bankok ki-hitelezési lehetőségeit akarják a fenti amerikai minta szerint szűkebbre vonni. Pedig az áremelkedés sem belpolitikailag, sem a kiviteli versenyképességének szempontjából nem kellemes. A svéd eset, ép' úgy, mint az amerikai, azt bizonyítja, hogy a válság okait pénzügyi rendszabályokkal nem lehet megszüntetni. Hol az a baj, hogy az arany kivándorol, hol az a baj, hogy sok az arany. A világfegyverkezés következtében

az aranyfedezet idegesen vándorol, az árak pedig kisiklanak a pénzügyi kormányzat irányítása alól.

Áremelkedés az uralkodó vonása az angol gazdasági életnek is. A mai fonststerling vásárlóereje csak háromnegyedrésze az 1932-es fontnak. Éveken át látszólagos válságmegoldás, vagyis fellendülés volt Angliában, mint az 1931-es új gazdaságpolitika következménye: elzárkózás a külvilág elől vámsorompókkal, szorosabb gazdasági kapcsolatok az angol birodalom tengerentuli tagállamaival, fontleértékelés, alacsony kamatláb, amely előmozdítja a vállalkozást. Ezek a hatóerők azonban lassan megszűntek hatni, mert az egész világon hasonlóként zárkóztak be, így a kiviteli versenyképesség csökkent, különben is az önellátásra berendezkedett országok mind kevesebbet vásároltak Angliától. Ezért is munkanélküli ma még a munkásság 13 százaléka, a kivitelre szoruló textil- és szénipar munkássága. Ma mindezen okok ellenére is konjunktúra van Angliában — fegyverkezésben. Minden józan angol tisztában van a fegyverkezés meddő voltával, minden gondolkodó angol tudja, hogy ezek a tőkék elvesztek, hogy az életnivó süllyedését jelenti a fegyverkezés, amely azonban logikus folyamánya a parancsuralmi országok által elkezdett fegyverkezési hullámnak. Mindezek ellenére nem tudják az áremelkedést meggátolni. Azok a közgazdászok, akik az állami munkák későbbi, rosszabb időkre való tartalékolását ajánlják, nem tehetnek semmit a fegyverkezés ellen, amely csak növeli a konjunkturát, emeli az árakat. Igaz, hogy valamelyest emelkedtek utóbbi időkben a bérek is, de az angol munkaügyi minisztériumnak rendelkezésükre álló kimutatása nem közli, vajjon csak névleg emelkedtek-e a bérek vagy reális vásárlóerőben is?

A bérek és árak problémája áll a francia népfronti kormány gondjainak előterében is. A Népfront ugyan béremeléseket hajtott végre már uralma elején, megrövidítette a munkaidőt, de ezek a tényezők drágítják a termelést, amely drágul azonkívül a világpiacon tendenciák hatása alatt is. Ellentmondásokkal telített a francia helyzet, így pártállás szerint hol a javulás, hol a betegség tüneteit hangsúlyozzák ki. Az igazság természetesen nem a középen van, hanem dialektikus természetű: a szocialista Blum vállalkozott a tőkésrendi termelés megreformálására. Ebből az alapellentmondásból következik minden egyéb. Hogy a tőkés rétegek bizalmatlanok Blummal szemben, az ezeknek a rétegeknek érdekeinél fogva világos. A drágulás ellen kormányrendeletekkel védekezni nem sok eredményt ígér. A kenyér ára Párisban 1935 ősze óta közel felével emelkedett, de az agráriusok további emelést kívánnak, amit a fogyasztók elleneznek. Csökkentenék a drágaságot, ha a kontingensek kibővítésével beengednék a külföldi árut az országba, hogy így a verseny leszorítsa a belföldi eladási árakat. Ez ellen tiltakoznak a francia gyárosok. A munkásság — az ellentmondásos helyzetnek megfelelően — nem egységes e kérdésben. Vannak, akik mint fogyasztók gondolkodnak és meg akarják nyitni a vámsorompókat a drágaság leküzdése céljából, vannak viszont, akik szívükben a francia nagytőke merev álláspontjával rokonszenveznek, az idegen áru okozta munkanélküliségtől való féltükben.

Az árak emelkedése még az olyan hadigazdasági országban sem kerülhető el, mint amilyen ma Németország. A bérek változatlanok. Az árak hivatalos statisztikája csak a megengedett emelkedéseket mutatja, a valóságban sokkal magasabbak az árak, mindenféle drákói rendszabály ellenére. Érezteti hatását a „Kanonen statt Butter“ jelszó következetes keresztülvitele. Az önköltség alatti kivitel ellenértékeként nem élelmiszert hoznak be, hanem (egyre dráguló) fegyverkezési nyersanyagot.

De mennyire össze kell majd huzniok a német dolgozóknak a nadrágszíjat, ha bekövetkezik a pótanyagok okozta drágaság!

Mindenütt emelkednek az árak, ami a „konjunktura“ természetes következménye. Mindenütt azon gondolkodnak, hogy építsék le a tulajó, veszélyesen jó konjunkturát? De mert a konjunktura ma elsősorban fegyverkezési, ezt nem lehet fékezni. Így a gondolkodó tőkészek tehetetlenül nézik, hogy következik be a rettegett árinfláció, amely a tőkésrend relative stabil viszonyait beláthatatlanul megváltoztatja. (Ádám Elek)

V I L Á G S Z E M L E

Ha a Spanyolország körül február 20. óta érvényben levő blokádot valóban végrehajtanák, úgy a köztársasági kormány győzelme biztosítva lenne. Am maga Eden ismerte be, hogy március 5.-én is pl. olasz csapatok szálltak partra Cadizban és az ellenőrzés tényleg oly fogyatékos és részrehajló, hogy meg lehet érteni az oroszokat, akik nem kívánják részvételükkel szankcionálni azt a játékot, melynek egyik téte Spanyol-Marokkó birtoka. E területnek német-olasz érdekszférába való bekapcsolása, amit Szidi Mohamed ben Ali nagyvezér, Franco embere is elősegít, nemcsak a franciáknak, hanem az angoloknak is kellemetlen, akik sietve a „Devonshire“ cirkálót küldték Tanger elé.

Az angolok Egyiptom és Spanyol-Marokkó előtt zárták le a Földközi Tengert az Itália elleni háború esetén, miután itt stratégiai helyzetük az olasz flotta- és légi-támpontok kiépítésével megnehezült. Az olaszok erősen megvetették lábukat a Közép-tengeren Malta körül, különösen a Sziciliától csak 100 km.-re, Afrikától csak 70 km.-re fekvő, csupán 83 km² nagyságu Pantellaria támaszponttá történt kiépítésével. Mussolini líbjai útján az Izlám védnökének szerepében tetszelgett (ki nem emlékszik Vilmos császár hasonló kiruccanásaira?), ami még feszültebbé teszi az angol-olasz viszonyt, amelyet amugyis kiélezett a négus meghívása az angol koronázásra. Olaszok az Ibériai félszigeten, a Baleárokon, Pantellarián, Tripoliszban — mindez indokolttá teszi az 1937-38-as angol tengerészeti előirányzat 105.065.000 fontját. „A flotta urrá lett a légi veszedelmen“ — jelentette ki az alsóházban Hoare tengerészeti miniszter, midőn az aeroplán és a csatahajó közti harc esélyei felől faggatták...

Anglia tehát gőzerővel fegyverkezik. A vasbeviteli-vám eltörlése ki egyenlítette februárban a nyersacél előállítás januári esését, de a vashiány még így is érezhető. A „British Iron et Steel Federation“ ezért fél millió tonna orosz vasércet hoz be. Erre a nagyságra jellemző, hogy Anglia 1936-os összvasércbehozatala csak 247.000 tonnát tett ki, melyből 84 ezer tonna volt orosz. Ugyanakkor az „Indian Iron and Steel Co“ 400 ezer tonna indiai vasérc évi szállítására kötelezte magát. A fegyverkezési konjunktura oly erős (a Vickers Ltd. pl. 1936-ban 1.6 millió font nyereséget ért el), hogy sok közzgazda már az eljövendő visszahatástól fél.

Anglián kívül Franciaország is rávetette magát a fegyverkezésre, minek kölcsönét háromszorosan jegyezték tul. E két ország és az USA fegyverkezése a birtokon kívül levő „revizionisták“ (Itália, Németország és Japán) ellen összehasonlíthatatlan finaciális fölényre támaszkodik